

Indledningen er redigeret af Jon Tafdrup og Steen Tullberg

Tilsyn ved dr.phil. Jes Fabricius Møller

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker 2024*

Indledning til

Om Forslaget til en ny Valglow

ved Jens Lei Wendel-Hansen

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Indhold
- 3 Efterspil
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning

Med den nye regerings udnævnelse den 22. marts 1848 fik den liberale opposition del i regeringsmagten. Regeringen påbegyndte derefter arbejdet med at nedsætte en grundlovgivende forsamling, der skulle tilvejebringe en fri dansk forfatning og lægge grunden til et konstitutionelt styre. Ved kongelig kundgørelse den 4. april 1848 meddelte regeringen, at den ophævede det forfatningsreskript, kongen havde udstedt den 28. januar, og at stænderforsamlingerne skulle indkaldes for at afgive betænkning om indkaldelsen af en grundlovgivende forsamling, der skulle behandle et nyt grundlovsudkast. Dette regeringsskifte medvirkede desuden til udbruddet af den borgerkrig, der skulle blive til Treårskrigen.

Til de rådgivende stænderforsamlinger havde mellem 2 og 3 procent af den samlede befolkning valget (Jensen 1931, s. 305). Ved stændervalgene var vælgerbefolkningen delt op i tre stænder: Ejendomsbesiddere i byerne, de mindre ejendomsbesiddere på landet (større bønder, proprietærer og mindre godsejere) og de største godsejere på landet. Hver vælgergruppe valgte et fastsat antal medlemmer af forskellig størrelse — dog sådan, at ingen stand havde flertal. Dertil kom 6-7 kongevalgte medlemmer, som udgjorde omtrent 10 procent af det samlede antal i de fire forsamlinger.

Regeringens udkast stillede en rigsforsamling med 193 medlemmer i udsigt, hvoraf de

145 var folkevalgte, og 48 var kongevalgte. De 145 skulle vælges ved direkte valg i 145 enkeltmandskredse i kongeriget Danmark og hertugdømmet Slesvig.

Valgret havde ifølge forslaget mænd over 30 år med indfødsret eller mindst 10 års bopæl i Danmark, rådighed over sit bo og et "uplettet Rygte". Med det sidste mentes blandt andet, at vedkommende ikke havde "været sat under offentlig Tiltale uden at være aldeles frifunden for samme" (*Fædrelandet* 1848, sp. [2]). Vedkommende måtte desuden ikke have modtaget fattighjælp, der ikke var tilbagebetalt, eller være tyende uden egen husstand. Disse valgeregler gav omkring 15 procent valgret. Valgbarhedsreglerne var de samme.

Valgene foregik på samme tid over hele landet, og kandidaterne skulle give personligt møde både senest dagen inden valget for at melde sig som kandidat og til selve valghandlingen, ellers kunne vedkommende ikke blive valgt.

Den 1. maj 1848 påbegyndte stænderforsamlingen i Roskilde behandlingen af regeringens udkast. Det var i den forbindelse, at Grundtvigs flyveblad *Om Forslaget til en ny Valglov* blev omdelt. Det blev desuden optrykt i *Berlingske Tidende* den 3. maj (*Bibliografien*, s. 331).

2 Indhold

I flyvebladet problematiserer Grundtvig, at valglovsudkastet bliver til som hastværk "under saadanne Omstændigheder", altså borgerkrigstilstanden i monarkiet. Grundtvig kritiserer generelt forslaget for at være mindre frit eller liberalt end den eksisterende valglov, altså den til stænderforsamlingerne. På det ene område, hvor det er meget frit, må alle danske imidlertid "af al Magt protestere": Valglovsforslaget gør nemlig ikke forskel på dansker og tysker og giver dermed også tyskere stemmeret og adgang til den danske rigsforsamling.

Grundtvigs første og andet kritikpunkt angår udkastets krav om personligt fremmøde, som Grundtvig for det første fremstiller som et bånd på vælgerne, der dermed er efterladt med valget mellem de kandidater, der møder personligt frem. For det andet ser Grundtvig i den påkrævede tilstedeværelse også det problem, at det begrænser kandidaten til kun at stille i én valgkreds, og at han ikke kan vælges, hvis sygdom eller arbejde holder ham derfra på valgdagen.

Forlangendet om, at kandidaten for at være valgbar også skulle leve op til kravet om uplettet rygte, kritiserer Grundtvig som det tredje punkt. Konkretiseringen af, at minister uden portefølje Orla Lehmann ikke vil være valgbar, henviser formodentlig til det forhold, at Lehmann i 1845 var blevet suspenderet fra sit embede som højesteretsadvokat for at have holdt en tale den 24. juni på det nordiske studentermøde, hvori han havde talt for et samlet Norden (*Fædrelandet* 1845, sp. 15.406f og 15.455). Derudover havde Lehmann været tre måneder i fængsel for at have udtalt sig for en fri forfatning i den såkaldte Falster-tale i 1841 (Thorsen 1967, s. 42).

Som det fjerde og sidste punkt angriber Grundtvig ideen om kongevalgte medlemmer.

Disse medlemmers afhængighed af regeringen, mener Grundtvig, vanskeliggør forsamlingens evne til at drage regeringen politisk til ansvar.

Efterfølgende drager Grundtvig den konklusion af sine betæneligheder, at stænderforsamlingerne skal gøre det forbehold, at denne valglov kun kommer til at gælde for den grundlovgivende forsamling.

3 Efterspil

Stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg havde i overvejende grad været for regeringens valglovsforslag, men den markante udvidelse af valgretten skabte en væsentlig bekymring. Den endelige valglov blev udstedt den 6. juli 1848. Den fulgte i alt væsentligt regeringens forslag. Historikeren Niels Neergaard har hæftet sig ved, at valgbarhedsalderen på begge stænderforsamlingers opfordring var sat ned fra 30 til 25 (Neergaard 1892, s. 290f).

Imidlertid er en ændring i forslaget med relation til Grundtvigs klagepunkter, at der bliver indsat en passage, der blandt andet undtager kandidaten for personligt fremmøde på valgdagen, hvis "Sygdom eller andet lignende særdeles Forfald" afholder ham fra det (Kolderup-Rosenvinge 1850, s. 102). Med denne undtagelse forblev kravet om det personlige fremmøde dog det samme, ligesom hverken reglerne om kongevalg eller det uplettede rygte blev ændrede (Kolderup-Rosenvinge 1850, s. 95 og 98). Det var imidlertid ikke valgbarhedsreglerne, der kom til at stå i vejen for Orla Lehmanns valg til Rigsforsamlingen, men det forhold, at han tabte suppleringsvalget i Aakirkeby-kredsen, da han, efter at være fratrukket som minister, stillede op til valg her i november 1848 (Jensen 1915, s. 11).

Valgene blev afholdt den 5. oktober 1848, hvor også Grundtvig stillede op. Han blev ikke valgt i første omgang, da han stillede op i Nyboderkredsen. Nogle af hans tilhængere opfordrede derefter regeringen til at udnævne Grundtvig som kongevalgt medlem. Grundtvig stillede op imidlertid igen, da Præstø-kredsens rigsforsamlingsmedlem trak sig kort efter sit valg. Grundtvig blev valgt uden modkandidat i Præstø den 6. november 1848.

4 Anvendt litteratur

- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1950).
- *Fædrelandet* (1845), nr. 1.922, 26. juni og nr. 1.928, 3. juli. København.
- *Fædrelandet* (1848), følgebld til nr. 113, 27. april. København.
- Jensen, Hans (1931) *De danske Stænderforsamlingers Historie 1830-1848*, bd. 1. København.
- Jensen, J.P. (1915) *Valgene til Rigsdagen 1848-1915. En historisk-statistisk Fremstilling*. Roskilde.
- Johansen, Steen (1950) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs Skrifter*, bind

2. København.

- Kolderup-Rosenvinge, J.L.A. (1850) *Kongelige Forordninger og Aabne Breve, samt andre ved Trykken bekendtgjorte Lovbud, tildeels i Udtog, og forsynede med Register og Henviisninger*, bind 25. København.
- Neergaard, Niels (1892) *Under Junigrundloven*, bind 1. København.
- Thorsen, Svend (1967) *De danske ministerier 1848-1901. Et hundrede politisk-historiske biografier*. København.